

Del II. Från begrepp till test

ur boken

Bengt Larsson, Ylva Ulfsdotter Eriksson & Ola Agevall (red.)

Teoretiskt hantverk

Om teoretiserande i samhällsvetenskaplig forskning

Arkiv förlag 2025

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Larsson, Bengt, Ylva Ulfsdotter Eriksson & Ola Agevall (2025) "Inledning till Del II. Från begrepp till test", i Bengt Larsson, Ylva Ulfsdotter Eriksson & Ola Agevall (red.), *Teoretiskt hantverk. Om teoretiserande i samhällsvetenskaplig forskning*, s. 75–79, Lund: Arkiv förlag, <https://doi.org/10.13068/9789179244033>.

Det här kapitlet ur en e-bok från Arkiv förlag distribueras fritt över internet genom *open access*. Titeln finns också tillgänglig i tryckt utgåva med ISBN: 978 91 7924 402 6.

Verket är upphovsskyddat enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar (CC BY-NC-ND), som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv förlag · arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

© Författarna och Arkiv förlag 2025

E-bokutgåva (PDF) 2025

Beständig länk: <https://doi.org/10.13068/9789179244033>

ISBN: 978 91 7924 403 3

DEL II

FRÅN BEGREPP TILL TEST

Om bokens första del försökte överblicka frågorna om varför samhällsvetenskapen använder teori och öppna diskussionen om till vad och hur teori används, syftar denna andra del till att mer detaljerat kartera teoribruket i det samhällsvetenskapliga arbetets olika moment. Vi kommer här i tur och ordning att se närmare på begreppens betydelse, hur tidigare forskning kan analyseras och teoretiseras, vilka konsekvenser våra teoretiska val har för de frågor vi ställer och de metoder vi använder, hur teoretiska begrepp kan användas och utvecklas i tematisk innehållsanalys samt hur vi kan använda hypotestestning för att pröva våra teoriers förklaringskraft i kvantitativ forskning.

”Allt börjar med begrepp” är titeln på Dino Viscovis kapitel, som inleder bokens andra del. Här fördjupas ett tema som endast berörts översiktligt hittills, nämligen att de vetenskapliga begreppen utgör teorins elementära byggstenar. Med hjälp av lingvistisk teori utvecklar Viscovi den mycket kortfattade kommentaren i bokens inledningskapitel om skillnaden mellan ord, termer och begrepp. En studie av hur VR-glasögon introduceras i särskilda boenden för äldre får illustrera att begreppen är konstituerande för vad vi kan tala precist och vetenskapligt om och rent av avgörande för vad vi kan se och urskilja i empirisk observation.

Allt börjar alltså med begrepp, men som redan nämnts spelar också tidigare forskning en viktig roll i det vetenskapliga arbetet. Hur vi kan förhålla oss till tidigare forskning är den centrala frågan i Henrik Hultmans kapitel ”Att använda och teoretisera tidigare

forskning”. Som framgår av kapitelrubriken framförs här ett synsätt enligt vilket tidigare forskning inte enbart bör sammanfattas och beskrivas studie för studie med avseende på empiriska resultat. Tvärtom efterfrågas att genomgången av tidigare forskning analytiskt tematiseras, också utifrån forskningens teoretiska perspektiv och frågor. Utöver att upptäcka empiriska forskningsluckor kan vi låta oss inspireras av den tidigare forskningen i fråga om hur vi ska ta oss an problemformulering och teorival.

Att våra empiriska studier är beroende på vårt val av teori är en huvudproblematik i Glenn Sjöstrands kapitel ”Att ’se’ samma sak på olika sätt – teoretiska val och metodologiska konsekvenser”. Med utgångspunkt i att vi har vissa teoretiska antaganden när vi samlar in empiriska data, diskuterar Sjöstrand hur de teoretiska perspektiven har avgörande betydelse för vilka vetenskapliga problem som blir synliga och vilka forskningsfrågor vi formulerar. Därigenom har teorivalet också stor betydelse för vilka metoder och empiriska material vi arbetar med för att besvara våra frågor. Denna betydelse av teorival illustreras genom en analys av vad tre olika teoretiska perspektiv kan säga om hur priset på diamanter sätts.

Att begrepp och teorier är användbara inte endast vid formulering av forskningsfrågorna utan i synnerhet vid analys av det empiriska materialet var ett viktigt budskap i bokens första del. I kapitlet ”Teoretisering i tematisk analys” av Linda Hiltunen och Anna-Maria S. Marekovic fördjupas och illustreras detta. Kapitlet fokuserar på teorianvändning och teoriutveckling i genomförandet av tematisk analys av kvalitativa material. Hur teoretiska spårhundsbegrepp används, utvecklas och preciseras exemplifieras med hjälp av två empiriska studier. Den ena studien, om lärare och skolpersonal på språkintruktionsprogrammet, illustrerar ett förhållandevis induktivt och empiridrivet arbetssätt. Den andra studien, som syftade till att förstå alkoholkulturer bland ungdomar i privilegierade områden, illustrerar ett mer deduktivt och teoridrivet förhållningssätt.

Denna den andra delen av boken inleds alltså med en diskussion av begreppens betydelse för forskning, och den avslutas med ett kapitel som handlar om att testa teoretiska hypoteser mot ett empiriskt material i syfte att dra välgrundade slutsatser. I kapitlet ”Teoriprovning och kausal slutledning” diskuterar Giangiacomo

Bravo hur vi prövar våra teorier på ett så rigoröst sätt som möjligt genom att utveckla teoretiskt grundade testbara hypoteser i syfte att dra slutsatser om det kausala förhållandet mellan variabler. Detta illustreras med en analys av ett fiktivt datamaterial i vilket rymdantropologer av olika teoretiska skolor undersöker invånarna på den avlägsna planeten K2-18b.

